

ترجمه انگلیسی این مقاله با عنوان:

*Spatiality and Body-Awareness in the Face of Form and Space
in the Azadi Tower Complex and Carpet Museum*

در همین شماره به چاپ رسیده است.

فضامندی و بدن آگاهی در مواجهه با فرم و فضا در مجموعه برج آزادی و موزه فرش

سروش محمدپور^۱، لیلا زارع^{۲*}، رویا کیهانی^۳

۱. پژوهشگر دکتری معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. استادیار مرکز تحقیقات اقتصاد خلاق دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب، تهران، ایران.

۳. پژوهشگر دکتری معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

معماری

مقاله پژوهشی

چکیده:

فرم و فضا همواره در معرض قضاوت و ارزیابی کاربرانش می‌باشد، این امر پژوهشگران را بر آن داشته که چه سهمی را درگیر حواسی غیر از حواس بصری در وجود کاربرانش در فضا به صورت خودآگاه و ناخودآگاه در فضا دارد. این تجربه‌ی متمایز که در درون انسان رخ می‌دهد دارای روحی منحصر به فرد و روحی وابسته به کالبد بشری می‌باشد؛ اما متأسفانه در گفتمان‌های غالب معماری، بدن و ویژگی‌های جسمانی و کالبدی آن مورد توجه قرار نگرفته است و عمدتاً توجه به بدن از جنبه‌ی ابژه‌ی منفعل به کار برده شده است. این پژوهش بر آن است تا با در نظر گرفتن مفهوم فضامندی و بدن آگاهی به بررسی ادراکات بدنی بپردازد؛ تا با بررسی درهم تنیدگی، ادراکات بدنی و حواس انسانی به خوانش نموده‌های فضا در دو بنای مجموعه برج آزادی و موزه فرش بپردازد. این تحقیق دارای ماهیتی کیفی با رویکردی فلسفی، پدیدارشناسانه و هرمنوتیک می‌باشد؛ که به لحاظ قصد از پژوهش، تفسیری است که به تولید نگاه و بینشی جدید درباره‌ی مواجهه‌ی انسان در برابر فرم و فضا از حیث فضامندی و بدن آگاهی می‌پردازد. در پژوهش حاضر از بازدید میدانی جهت استنباط و استخراج مولفه‌ها در هنگام مواجهه‌ی انسان با فرم و فضا استفاده شده است. نتیجه‌ی پژوهش نمایانگر این امر است که افراد در مواجهه با فرم تحت تاثیر عواملی مانند پویایی فضا به واسطه‌ی ادراکات حسی، ادراک به واسطه‌ی ذهنیت قبلی، فضا به عنوان امری برای شهود، هم-خوانی با فرهنگ، ترکیب متفاوت مصالح جدید، یکی شدن با طبیعت، ارتباط با طبیعت و ایجاد حس آرامش می‌باشند.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۳/۱۶

تاریخ بازنگری:

//

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۶/۲۴

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۳/۱

واژگان کلیدی:

فضامندی،

بدن آگاهی،

فرم،

فضا،

تجربه.

* نویسنده مسئول: +98912440118, zare@wtiau.ac.ir

مقدمه

که مجموعه برج آزادی، اثر حسین امانت و موزه‌ی فرش اثر عبدالعزیز فرمانفرمائیان می‌باشد؛ مورد بررسی قرار گیرد. در این پژوهش در نظر است ابتدا با بررسی مفهوم فضا، فرد و اجتماع و فضا، عاملیت و ساختار در فضا، بدن‌مندی و ادراک فضای معماری مولفه‌های مهم برداشت شود و در نهایت به بررسی فضا‌مندی و بدن‌آگاهی در مواجهه با فرم و فضای معماری در دو بنای برج آزادی و موزه هنرهای معاصر پرداخته‌شود.

برای دستیابی به امر فوق لازم است تا به سوالات زیر پاسخ داده شود؛ ادراک بدنی در بازتعریف مفهوم فضا در مواجهه فرم و فضا چه نقشی ایفا می‌کند؟ و فضا‌مندی و بدن‌آگاهی در دو بنای مجموعه برج آزادی و موزه فرش چگونه بازتاب یافته‌اند؟ بر این اساس سعی شده‌است با توجه به سنت کیفی تحقیق و با رویکردی فلسفی، پدیدارشناسانه و هرمنوتیک به شناخت مولفه‌های لازم در باب فضا‌مندی و بدن‌آگاهی در مواجهه با فرم و فضا در دو بنای مجموعه برج آزادی و موزه فرش پرداخته‌شود.

پیشینه پژوهش

در این بخش در **جدول شماره ۱**، به بررسی پیشینه‌ی پژوهش - های انجام‌شده درباره‌ی فضا‌مندی و بدن‌آگاهی پرداخته می‌شود.

بی‌گمان وجود هر انسانی وابسته به وجود بدن و ادراک او از محیط اطرافش می‌باشد. ادراک بدنی پدیده‌ای است که در ذهن انسان اتفاق می‌افتد و همواره با تمرکز، آگاهی افراد نسبت به درون افراد و احساسات انسان همراه می‌باشد. این امر باعث می‌شود تا محیط معنا یابد و در نهایت باعث ادراک و شناخت مخاطب از محیط اطراف خود می‌شود. ادراک افراد از محیط می‌تواند وابسته به میزان ارتباط افراد با محیط و شناخت فرد نیز بستگی داشته‌باشد. بنابراین پرداختن به ادراکات افراد نظیر فضا‌مندی و بدن‌آگاهی امری ضروری و قابل توجه در فضای معماری می‌باشد. در حال حاضر با توجه به اینکه فضا‌مندی و بدن‌آگاهی پدیده‌ای لازم در طراحی معاصر می‌باشد و در طرح‌های معماری معاصر کمرنگ شده‌است؛ نظر پژوهشگران زیادی را به خود جلب کرده‌است.

مواجهه با فرم و فضای معماری امری تازه و جالب توجه می‌باشد؛ زیرا می‌تواند در طراحی بناهای جدید کمک فراوانی به طراحان بنماید. از طرفی تجربیات افراد، خیال‌پردازی‌ها و بازنمایی‌های ذهنی آنها باعث درک بسیار متفاوتی از فضا می‌شوند؛ از این رو فضا‌مندی و بدن‌آگاهی در هر فردی متفاوت با فرد دیگر می‌باشد. بنابراین در نظر است تا فضا‌مندی و بدن‌آگاهی را در مواجهه با فرم و فضا در دو بنای شاخص در تهران

جدول شماره ۱) پیشینه پژوهش

ردیف	عنوان	نویسنده	سال	بررسی ملاحظات انجام‌شده	نتیجه	روش تحقیق
۱	فضا‌مندی و بدن- آگاهی: بازخوانش مفهوم فضا در تجربه معماری (نمونه موردی: موزه هنرهای معاصر)	امیرحسین صیاد و افرا غریب‌پور و مهسا دلشاد سیاهکلی	۱۳۹۸	این پژوهش به بررسی فهم فضا در تجربه معمار، فضا‌مندی و کیفیت‌بخشی به فضای معماری، بدن-مندی و پدیدارشناسی پرداخته‌است.	بدن‌مندی می‌تواند بین خودآگاه ناخودآگاه انسان رابطه برقرار کند؛ به صورتی که ویژگی‌های محیط را دریافت و ادراک کند و با استفاده از فرآیندهای ذهنی آن را درک کند.	رویکرد فلسفی تفسیری استقرایی

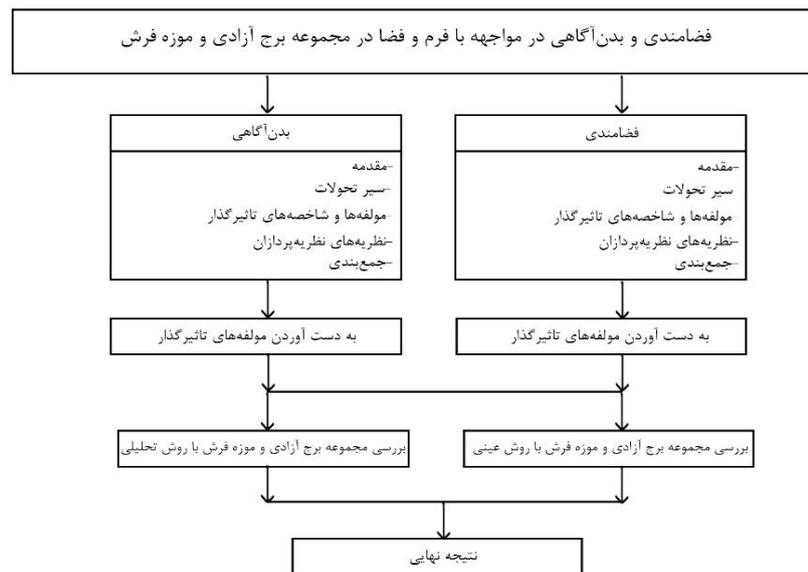
۲	فضامندی: وجوه، حدود و عوامل تاثیرگذار	صالحه بخارائی	۱۳۹۴	این پژوهش ابتدا به چستی و چرایی فضامندی پرداخته است و سپس به چگونگی اندازه-گیری فضا می‌پردازد و در نهایت چگونگی تداعی معنا در الگوهای طراحی فضا را تعریف می‌کند.	چنانچه یک فضا را زیرمجموعه‌ای از یک توالی معنایی در نظر بگیریم، همنشینی فضاها را فاکتوری موثر بر معنای فضامندی دانست و بررسی کرد.	کمی
۳	بدن آگاهی و نسبت آن با معماری بر اساس فلسفه زیبایی جان دیویی	مصطفی حسین‌زاده و محمدرضا شریف‌زاده	۱۳۹۸	در این پژوهش به بررسی ذهن و کالبد، بدن و معماری، پس‌اند، تن-آگاهی، حس‌آگاهی و کنش‌آگاهی پرداخته است.	معماری پیوسته همچون ابزاری در حال توسعه و تجربه کالبد-بدن بوده و هست و کالبد-بدن هم به عنوان مدلی برای ادراک و هم به شرایط زیست‌محیطی وابسته است.	توصیفی-استنباطی
۴	ارتقاء کیفیت طراحی فضای معماری، با به کارگیری مکانیسم‌های عملکردی حواس	سارا سوهانگیر و محمدرضا نصیرسلامی	۱۳۹۶	معماری هنر مصالحه مابین ما و جهان پیرامون ماست و این میانجیگری از طریق ادراکات حسی رخ می‌دهد. نظر به آنکه شناخت هرچه بیشتر مکانیسم‌های عملکردی حواس می‌تواند یاری‌گر طراحان در انتقال موفق-تر پیام آنها به کاربران فضا باشد.	تجربه معماری تجربه‌ای چندحسی است و ما آن را از طریق همه حواس تجربه می‌کنیم. به کارگیری مناسب و صحیح عناصر تشکیل-دهنده فضای معماری، فنی است که باید قدم به قدم فراگرفته شود.	کیفی استدلال منطقی
۵	تبیین تاثیرات پارادایم بر تغییرات فرم در معماری معاصر	غزال صفدریان	۱۳۹۶	در این پژوهش به بررسی روند جریانات فکری معاصر که بر فرم تاثیرگذار بوده است؛ پرداخته شده است و در هر زمان در قالبی خاص تبلور یافته و تلاش می-شود با استفاده از روش تحلیل محتوای متن پارادایم‌های حاضر تحلیل شود.	فرم را می‌توان نتیجه عینی ایده‌هایی دانست که خود متأثر از مجموعه‌ای از عواملی است که در هر سبک کم‌وبیش معنای متفاوتی را طلب کرده است. فرم به عنوان تاثیرگذارترین شاخص شکل‌دهنده کالبد معماری گویای جهان‌بینی خاصی است.	توصیفی-استنباطی

۶	تاثیر متقابل کاربرد و معنا بر فرم اشیاء	کیان دهقان و قاسم مطلبی	۱۳۹۸	در این پژوهش محیط زندگی را به عنوان سیستمی در نظر می‌گیرد که در آن انسان‌ها و اشیاء به طور مداوم باهم در تعامل اند تا محیط حالت تعادلی خود را حفظ کند.	بعضی از اشیاء باید با کاربردهایی همساز باشند که توسط ارزش‌ها هدایت می‌شوند، بعضی با هویت کاربران و بعضی صرفاً کاربردی باقی بمانند.	کیفی استقرایی
۷	واکاوی نسبت «اشیا» و «انسان» در فرم معماری از دیدگاه هستی-شناسی ابژه محور؛ مطالعه موردی: خانه‌های مکعبی و پردیس ملت	روشینا حسینی، وحید شالی امینی، امیرمسعود دباغ و هما بهبهانی	۱۴۰۱	در این پژوهش براساس دیدگاه فلسفی هستی‌شناسی ابژه‌محور نسبت بین اشیاء و انسان تحلیل شده و سپس نقش فرم معماری را در بازتاب هر چه بهتر این نسبت معرفی شده‌است.	انسان همواره با اشیای اطرافش در تعامل بوده و همین تعامل اشتیاق فراوانی برای شناخت پدیده‌ها در او ایجاد کرده؛ هستی‌شناسی ابژه‌محور بنایی برای شناخت ماهیت اجزاء خلق می‌کند.	توصیفی- تحلیلی
۸	تطبیق نقش الگو و مفاهیم مبتنی بر تجربه در فضای معماری	مهرداد سلطانی، سیدامیر منصوری و احمدعلی فرزین	۱۳۹۱	در این پژوهش سعی شده- است مفهوم الگو را در مقایسه با مفاهیم مرتبط با آن، که گاه دارای مشابهت و همپوشانی است مورد مطالعه قرار داده و نقش متمایز آن را نسبت به دیگر مفاهیم مطروحه در حوزه معماری مشخص سازد.	تولیدات الگو در حوزه فضا و فرم معماری قابل بازشناسی و استفاده است. نمود عینی مفاهیمی چون پارادایم، طرحواره و کهن‌الگو در مقیاسی فراتر و در حوزه- های فرامادی از جمله اندیشه‌ها و سنت‌ها قابل پیگیری است.	توصیفی- تحلیلی
۹	فرا تحلیل روانشناختی رابطه فرم و عملکرد در فرآیند طراحی معماری از منظر خلاقیت	غزال کرامتی، مزین دهباشی شریف و حسین رضایی	1397	در این پژوهش به واکاوی چپستی رابطه‌ی فرم و عملکرد از یک سو و تبیین مولفه های موثر بر آن از سوی دیگر با بهره‌گیری از نگرشی مبتنی بر شناخت ابعاد و مراتب وجودی انسان به عنوان کاربر آثار پرداخته‌است.	فرم بر مبنای خواش- های متعدد انسان خلق می‌شود و به واسطه تأمین عملکردها و فرامعملکردها متناسب با ابعاد مختلف خلاقیت به کار رفته در حصول آن، ارضاء نیازهای اولیه و ثانویه بشر را در مراتب مختلف ممکن می نماید.	کیفی رویکرد تطبیقی- تفسیری

روش تحقیق

حوزه‌ی ادراک مربوط می‌شود، از بازدید میدانی استفاده شده- است تا به استخراج مولفه‌های مهم و ضروری در پژوهش دست‌یافت. دلیل انتخاب مجموعه برج آزادی و موزه فرش این است که این دو بنا، دارای معماری‌ای متفاوت و دو بنایی شاخص از نظر معماری در تهران می‌باشند. (شکل شماره ۱) چارت مبانی نظری به صورت کامل تهیه شده‌است.

این تحقیق به لحاظ ماهیت، کیفی می‌باشد که از رویکرد فلسفی پدیدارشناسی هرمنوتیک استفاده شده‌است. این پژوهش تفسیری می‌باشد؛ بنابراین منطق پژوهش اسقراپی است. رویکرد پدیدارشناسی هرمنوتیک، در این پژوهش حائز اهمیت است؛ زیرا تمامی ادراکات افراد در مواجهه با پدیده‌های فرهنگی سیال و گذرا هستند. به دلیل اینکه پژوهش حاضر به

شکل شماره ۱): چارت مبانی نظری

مبانی نظری

در قسمت مبانی نظری به دو بخش فضا‌مندی و بدن‌آگاهی پرداخته شده‌است تا با بررسی پیشینه‌ی تحقیقات انجام‌شده، مولفه‌های مهم در ادراک فضا‌مندی و بدن‌آگاهی در مواجهه با فرم شناخته شود.

فضا‌مندی

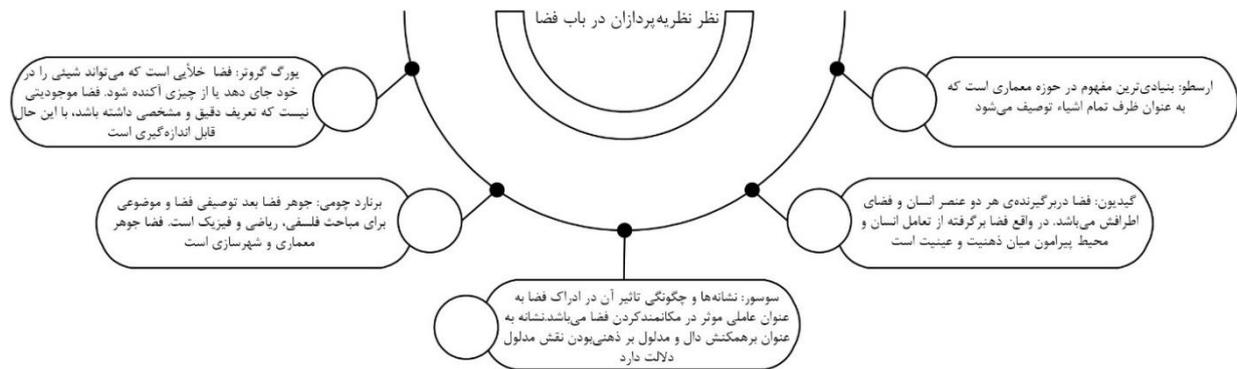
فضا‌مندی کیفیت خاص فضایی است که از حیث گنجایش فضایی، چیزی متفاوت از واقعیت را در ذهن القا می‌کند. به بیان ساده فضا‌مندی یکی از معانی عاطفی فضاست که افراد متناسب با میزان گنجایش ادراک‌شده از فضای ادراک حسی، به آن فضا نسبت می‌دهد. در جریان این روند، فرد با حضور در

یک فضا اطلاعات حسی آن را دریافت می‌کند (فضای ادراک حسی) و آن را با قواره‌های ذهنی خود (فضای ادراک عقلی) مقایسه می‌کند و نتیجه می‌گیرد که فضای ادراک شده حائز صفت فضا‌مندی هست یا خیر. در روند ادراک و ارزیابی معانی و خصوصاً معانی عاطفی فضا، عوامل بسیاری در نتیجه‌ی قضاوت افراد موثر است؛ از جمله ویژگی‌های فیزیکی فضای هندسی، شرایط فرد ادراک‌کننده، عملکرد فضا، انتظار فرد در زمان مواجهه با فضا، و همچنین ویژگی‌های فیزیکی فضای ادراک شده پیش از ورود به فضا (صیاد و همکاران، ۱۳۹۸، ۷۴).

شود و با پسوند «مند» ترکیب شود؛ واژه‌ی «فضامندی» را تشکیل می‌دهد که به معنی «دارای تهی و گنجایش بودن» معنا می‌دهد (بخارائی، ۱۳۹۴، ۷).

نظریه پردازان زیادی در باب فضا بحث کرده‌اند از جمله: ارسطو، گیدین، سوسور، برنارد چومی و یورگ گروتز؛ که به تعریف نظر تعدادی از نظریه پردازان (شکل شماره ۲) پرداخته می‌شود.

وقتی صحبت از «چه قدر به نظر رسیدن فضا» می‌شود؛ جنبه‌های فیزیکی فضا مدنظر نمی‌باشد؛ زیرا این مقدار قابل اندازه‌گیری است، بلکه هدف کیفیت متفاوت از فضا است که می‌بایست به مفهوم گنجایش و فضا از بعد حسی و ادراکی نگاه شود. بعد حسی گنجایش فضا، عموماً به صفت «فضامندی» اشاره دارد؛ که معادل واژه‌ی «تهی» در فرهنگ لغت می‌باشد. اگر برای واژه‌ی «فضا» از مفهوم «تهی و گنجایش» استفاده

شکل شماره ۲: نظر نظریه پردازان درباره فضا

عاملیت و ساختار در فضا پرداخت تا ابعاد مختلف بدن، چیزها، انرژی‌های هیجانی و فضای پنهان را درک نمود. در نهایت می‌بایست به بررسی فضامندی و کیفیت بخشی به فضای معماری پرداخت تا ویژگی‌های فیزیکی فضای ادراک شده را پیش از ورود به فضا درک نمود. (شکل شماره ۳) سیر تحول و ادراک فضامندی جمع‌آوری شده‌است

سیر تحول درک فضامندی مراتب متفاوتی دارد. برای فهم این امر می‌بایست ابتدا مفهوم فضا درک شود؛ که یکی از بنیادی‌ترین مفاهیم در حوزه‌ی معماری است. سپس می‌بایست به بررسی فرد و اجتماع و فضا پرداخت تا امکان فهم نظری مفاهیمی همچون عاملیت، آگاهی و قدرت با توجه به وجه فضایی ممکن می‌شود. در مرحله‌ی بعدی می‌بایست به بررسی

شکل شماره ۳: سیر تحول و ادراک فضامندی

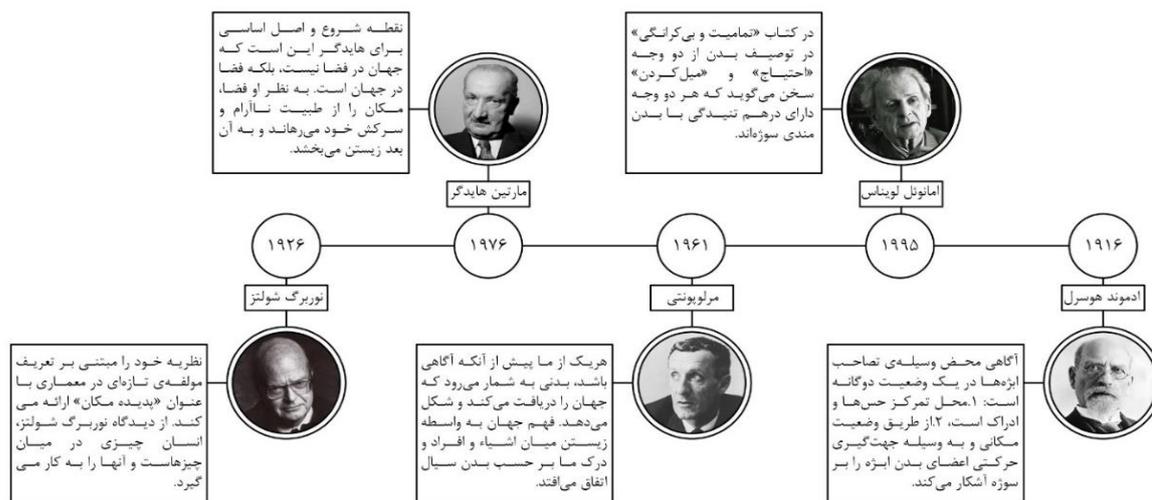
بدن آگاهی

ماده به وسیله‌ی تعامل با فرم، ادراک افراد را در مواجهه با فرم و فضا به کمال می‌رساند. حرکت بدن در پرسپکتیوهای فضایی عامل پیوند انسان با محیط و معماری است؛ بنابراین تمامی مواردی که بدن را همچون موجودی زنده و عینی تعریف می‌کند، با همین ابعاد در ریزفضا و فضای کالبدی محیط که با تمامی قوا و حس افراد ادراک می‌شود عوامل مهمی در شکل‌گیری بدن آگاهی هستند. بدن آگاهی را می‌توان در رهیافت حسی-حرکتی در پدیدارشناسی ادراک مرلوپونتی یافت؛

اگرچه نظر مرلوپونتی به مقدار زیادی تحت‌تاثیر هوسرل و گوروپچ است اما ادراک حسی-حرکتی را می‌توان در قالب سه

امر بیان نمود: ۱. بدن شی‌ای نیست که بتوان آن را بازنمایی کرد، ۲. وجود بدن وابسته به جهان است، و ۳. بدنی که ما تجربه می‌کنیم، بدن در حال عمل است. (صیاد و همکاران، ۱۳۹۸، ۷۵)

نظریه پردازان زیادی درباره‌ی بدن آگاهی (پدیدارشناسی بدن) و ادراک معماری بحث نموده‌اند؛ مانند: ادموند هوسرل، امانوئل لویناس، موریس مرلوپونتی، مارتین هایدگر و کریستین نوربرگ شولتز که (شکل شماره ۴) نظریه‌ی هر کدام از این نظریه‌پردازان جمع‌آوری شده‌است.

شکل شماره ۴) : نظر نظریه‌پردازان درباره‌ی بدن آگاهی (پدیدارشناسی بدن) و ادراک معماری

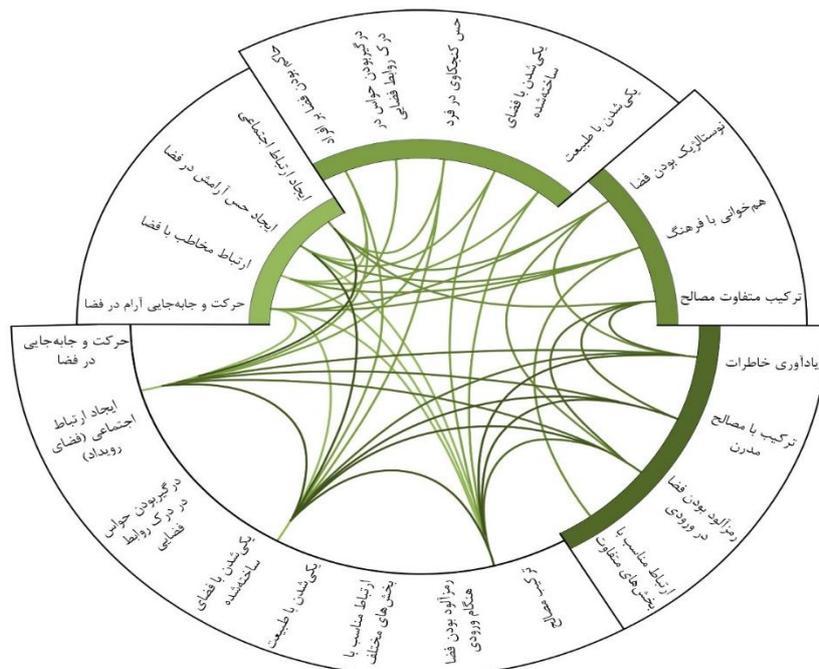
سیرتحول ادراک بدن آگاهی در (شکل شماره ۵) جمع‌آوری شده‌است.

سیرتحول بدن آگاهی مراتب مختلفی دارد؛ برای شناخت این امر نیاز است ابتدا با مفاهیمی همچون تن آگاهی و ماده، حس-آگاهی در مکان و فضا و همچنین کنش آگاهی آشنا شد.

شکل شماره ۵: سیر تحول ادراک بدن آگاهی

معیارهای سنجش فضا‌مندی و بدن آگاهی در مواجهه با فرم و فضا را می‌توان (شکل شماره ۶) ارائه نمود.

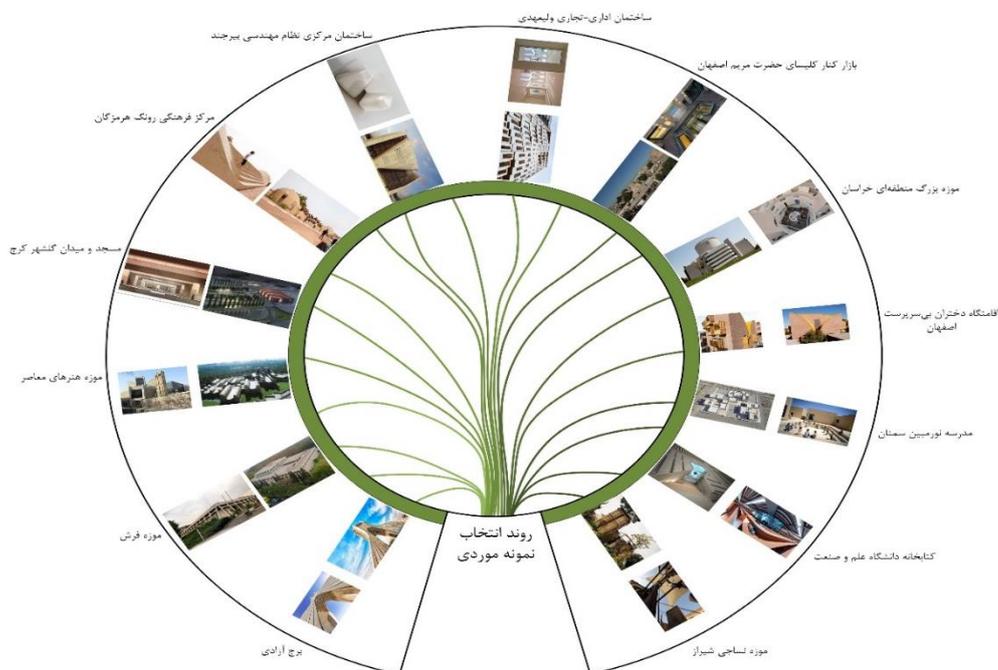

شکل شماره ۶: معیارها و مولفه‌های فضا‌مندی و بدن آگاهی

مطالعات و بررسی‌ها

ساختمان‌های مهم زیادی در ایران ساخته شده‌اند؛ همانند موزه‌ی هنرهای معاصر، برج آزادی، موزه فرش، ساختمان اداری-تجاری ولیعهدی و موارد مشابه دیگر که از لحاظ معماری حائز اهمیت فراوانی هستند؛ اما دلیل انتخاب مجموعه‌ی برج آزادی و موزه فرش این است که این بناها هر دو در تهران واقع شده‌اند، از لحاظ مصالح با یکدیگر متفاوت‌اند،

دسترسی و سیرکولاسیون حائز اهمیتی دارند، معماری ویژه‌ای دارند و هر دو طراحی شده توسط معمارهایی معروف می‌باشند و مقایسه‌ی این دو بنا از لحاظ فضامندی و بدن‌آگاهی در مواجهه با فرم و فضا بسیار حائز اهمیت می‌باشد و موضوع تازه و جدیدی در پژوهش‌های حاضر به حساب می‌آید. (شکل شماره ۷) روند انتخاب موزه فرش و مجموعه برج آزادی نمایش داده شده‌است.

شکل شماره ۷: روند انتخاب مجموعه برج آزادی و موزه فرش برای تحلیل فضامندی و بدن‌آگاهی

جدول شماره ۲ اطلاعات نظیر سال ساخت، نام معمار، تصویر و توضیحات مختصری از آنها مشاهده می‌شود.

مجموعه برج آزادی و موزه فرش هر دو بناهایی هستند که روزانه تعداد زیادی گردشگر را به خود جذب می‌کنند؛ در

جدول شماره ۲) توضیحی مختصر درباره مجموعه برج آزادی و موزه فرش

ردیف	نام بنا	سال ساخت	نام معمار	تصویر	توضیحات
۱	مجموعه برج آزادی	۱۳۴۹	حسین امانت		برج آزادی، به عنوان نماد «ایران مدرن» و برای یادبود جشن‌های ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی ایران در میانه یکی از میدان‌های اصلی غرب تهران به نام میدان شهید سابق و آزادی کنونی طراحی و ساخته شد. معماری برج، تلفیقی از معماری هخامنشی، معماری ساسانی و معماری اسلامی است. در فضای زیرین برج، چندین تالار نمایش، نگارخانه، کتابخانه و موزه قرار دارد.
2	موزه فرش	۱۳۵۶	عبدالعزیز فرمانفرمائیان		موزه فرش ایران در خیابان کارگر شمالی تقاطع دکتر فاطمی یا به عبارتی دیگر در ضلع شمال غربی پارک لاله و در فضایی به وسعت ۱۲۰۰۰ مترمربع واقع شده است. ساختمان موزه ۳۴۰۰ متر مربع مساحت دارد و آذین‌های نمای بیرونی آن شبیه دار قالی است. ساختمان دارای دو تالار است و برای نمایش انواع قالی‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد.

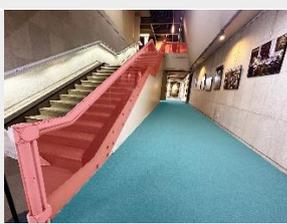
یافته‌های تحقیق

در این مرحله در جدول شماره 3 به بررسی، تحلیل و آنالیز مولفه‌های فضا‌مندی و بدن‌آگاهی در دو بنای مجموعه برج آزادی و موزه فرش در تهران پرداخته می‌شود.

جدول شماره 3) تحلیل مولفه‌های فضا‌مندی و بدن آگاهی در مجموعه برج آزادی و موزه فرش

ردیف	نام مجموعه	مولفه‌های فضا‌مندی و بدن آگاهی	تصویر	توضیحات
۱	مجموعه برج آزادی	ترکیب مصالح		در این مجموعه از مصالح‌های متفاوتی استفاده شده‌است؛ به گونه‌ای که حس تنوع بصری را به مخاطب القا می‌کند. وجود مصالح متفاوت، پرسپکتیوهای متفاوتی را در اختیار کاربران قرار می‌دهد؛ در نتیجه بدن آگاهی افزایش می‌یابد.
		رمزآلود بودن فضا هنگام ورودی		ورودی مجموعه سلسله‌مراتب مشخصی را طی می‌کند، ابتدا فضای باز و سپس فضای نیمه‌باز و سپس فضای بسته تعبیه شده‌است؛ تا مخاطب‌ها در وهله‌ی اول ورودی مجموعه را مشاهده نکنند و ورودی برای مخاطب‌ها رمزآلود باشد.
		ارتباط مناسب با بخش‌های مختلف		بخش‌های مختلف بنا ارتباط مناسبی با یکدیگر برقرار کرده‌اند؛ به گونه‌ای که سیرکولاسیون حرکتی به صورتی تعریف شده‌است که مخاطب‌ها از فضای عمومی وارد فضای نیمه‌عمومی و سپس وارد فضای خصوصی شوند.
		یکی شدن با طبیعت		مجموعه برج آزادی به خوبی با طبیعت ادغام شده‌است؛ به گونه‌ای که در طراحی سایت پلان معمار سعی کرده‌است تا مسیرها و فضای سبز به گونه‌ای مشابه با ایده طراحی ساختمان تعریف شود و این امر باعث شده‌است مجموعه و طبیعت یکی شوند.
		یکی شدن با فضای ساخته‌شده		وجود دیدها و پرسپکتیوهای متفاوت باعث می‌شود تا تجربه‌های متفاوتی در ذهن و بدن مخاطب شکل گیرد؛ این امر باعث ارتقاء درک فضا‌مندی و بدن آگاهی در مجموعه می‌شود و در نهایت مخاطب‌ها حس می‌کنند با فضای ساخته‌شده یکی هستند.
		درگیر بودن حواس در درک روابط فضایی		وجود مصالح متفاوت در دیوارهای مجموعه برج آزادی باعث شده‌است تا مخاطب‌ها با لمس دیوارها، حواس پنجگانه‌شان فعال شود و این امر یکی از مهم‌ترین عوامل در ارتقاء حس فضا‌مندی و بدن آگاهی در مجموعه برج آزادی می‌باشد.

<p>فضاهای جمعی متفاوتی چه در درون مجموعه، چه در بیرون و حتی در بام بنا برای مخاطب‌های مجموعه تعبیه شده‌است. این امر باعث می‌شود تعامل اجتماعی افراد ارتقاء یافته و در نهایت فضامندی افزایش می‌یابد.</p>		<p>وجود ارتباط اجتماعی (فضای رویداد)</p>		
<p>حرکت و جابه‌جایی مخاطب‌ها و بازدیدکنندگان در فضا به گونه‌ای طراحی شده‌است که کاملاً هدفمند و فکرسده است و افراد پس از طی هر مسیری به یک فضای شاخص می‌رسند.</p>		<p>حرکت و جابه‌جایی در فضا</p>		
<p>در موزه فرش از مصالح‌های متفاوتی استفاده شده‌است؛ این امر باعث القا حس تنوع بصری به مخاطب می‌شود. وجود مصالح متفاوت، پرسپکتیوهای شگرفی را می‌آفریند که باعث ایجاد حس فضامندی می‌شود.</p>		<p>ترکیب مصالح</p>	<p>موزه فرش</p>	<p>2</p>
<p>ورودی به گونه‌ای طراحی شده‌است که یک عقب‌رفتگی وجود دارد تا سلسله‌مراتب مناسب و موجبی را برای مخاطب‌های مجموعه تعریف کند. وجود پله‌ها و فضاهای پر و خالی بر جذابیت بصری و رمزآلود بودن ورودی می‌افزاید.</p>		<p>رمزآلود بودن فضا هنگام ورودی</p>		
<p>سیرکولاسیون و روابط فضایی درون مجموعه به گونه‌ای طراحی شده‌است تا به مخاطب حس ارزشمندبودن را القا می‌کند. به علاوه سیرکولاسیون به گونه‌ای طراحی شده‌است تا ترتیب ورود به هر فضا مشخص و واضح می‌باشد.</p>		<p>ارتباط مناسب با بخش‌های مختلف</p>		
<p>در طراحی موزه‌ی فرش با ایجاد فضاهای سبز درون محوطه سعی شده‌است تا فضای سبز با بنا ادغام شود. در طراحی بنا و محوطه نیز از اصول تناسب‌تلاپی استفاده شده‌است؛ این امر موجب ایجاد نظم و تناسب بصری در مجموعه شده‌است.</p>		<p>یکی‌شدن با طبیعت</p>		

<p>وجود دیدها و پرسپکتیوهای متفاوت از مجموعه و فرش‌های موجود باعث می‌شود تا تجربه‌های متفاوتی در ذهن و بدن مخاطب شکل گیرد؛ این امر باعث ارتقاء درک فضامندی و بدن‌آگاهی در مجموعه می‌شود.</p>		<p>یکی‌شدن با فضای ساخته‌شده</p>	
<p>وجود متریاالها و رنگ‌های متفاوتی که در طراحی داخلی ساختمان مشاهده می‌شود، باعث شده‌است تا کیفیت بصری فضا افزایش یابد و همچنین حواس پنجگانه‌ی انسان-ها هنگام مواجهه با بنا تحریک می‌شود.</p>		<p>درگیربودن حواس در درک روابط فضایی</p>	
<p>هم در درون ساختمان و هم در پیش‌فضای ورودی مجموعه فضاهایی برای رویداد جمعی در نظر گرفته شده‌است تا تعاملات اجتماعی بین افراد افزایش یابد و در نهایت حس فضامندی و بدن‌آگاهی در مواجهه با بنا ارتقاء پیدا کند.</p>		<p>وجود ارتباط اجتماعی (فضای رویداد)</p>	
<p>سیرکولاسیون و روابط حرکتی درون مجموعه کاملاً مشخص می‌باشد. افراد در طی مسیر آگاه هستند که به چه فضایی می‌رسند و فضایی جدید حس متفاوتی را در مخاطب‌ها القا می‌کند؛ این امر باعث افزایش بدن‌مندی در افراد می‌شود.</p>		<p>حرکت و جابه‌جایی در فضا</p>	

نتیجه‌گیری

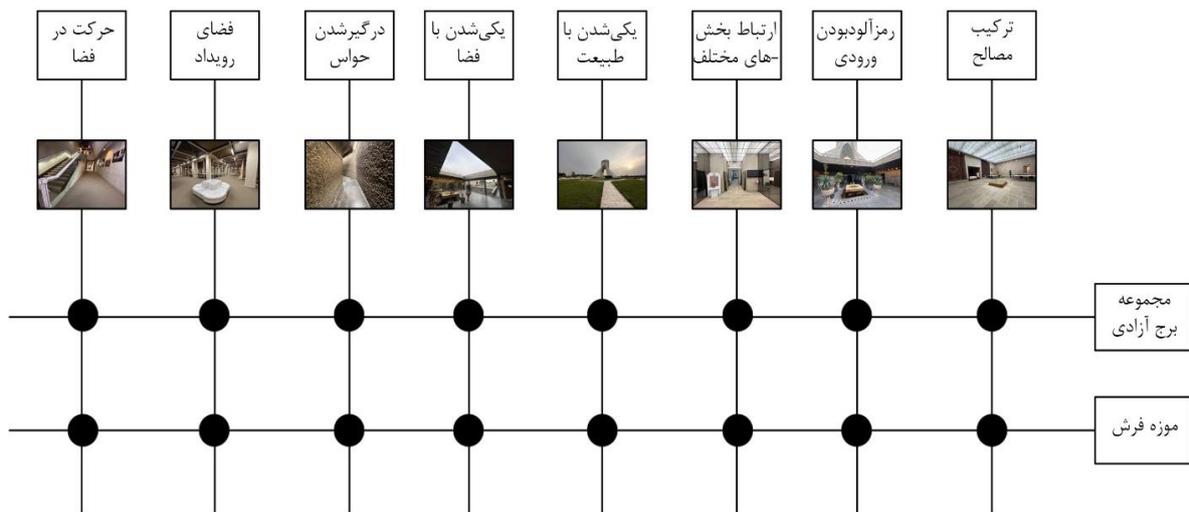
ادراک انسان‌ها از فضا یک رابطه‌ی دو سویه است؛ همیشه در یک سمت انسان (سوژه) حضور دارد و در سویی دیگر فضا (ابژه) قرار دارد. انسان است که با حضور در فضا، به فضا معنا و هویت می‌بخشد؛ انسان موجودی کنشگر و فعال در برابر فضا است. عوامل متفاوتی در افزایش ادراک انسان‌ها در برابر فضاها موثرند مانند حس نوستالژیک بودن فضا، هم‌خوانی

فضا با فرهنگ، ترکیب مصالح متفاوت، درک متفاوت از فضا به وسیله‌ی عوامل محیطی، راه‌رفتن درون بنا و درگیرشدن حواس پنجگانه انسان‌ها در درک فضاها، یکی‌شدن انسان‌ها با فضای ساخته‌شده، حرکت و جابه‌جایی آرام در فضا، برانگیختن حس کنجکاوی افراد، حاکم بودن فضا بر فرد، درگیرشدن ذهن در درک فضا و محیط، وجود فضاهای جمعی و استقبال مخاطبان، وجود ارتباط جمعی، برخورد و ملاقات‌های دوستانه، یکی‌شدن با طبیعت و عواملی مانند

تمامی قسمت‌ها به خوبی بازتاب یافته‌است. در هر دو بنا از مصالح‌های متفاوتی در جهت جذابیت بصری بیشتر بنا استفاده شده‌است، ورودی‌ها رمزآلود و دارای پیش‌ورودی و سلسله-مراتب ورودی هستند، تمامی بخش‌های بنا با یکدیگر به خوبی ترکیب شده و سیرکولاسیون مناسبی دارند، هر دو بنا به خوبی با طبیعت ترکیب شده‌است به گونه‌ای که جزئی از طبیعت می‌باشند، حس انسان‌ها در فضا به گونه‌ای است که انگار جزئی از فضا هستند، فضاهای اجتماعی مناسبی در هنگام آفرینش بنا برای انسان‌ها به عنوان فضای رویداد در نظر گرفته شده- است و همچنین حرکت و جابه‌جایی در فضا به گونه‌ای فکر شده‌است که ترتیب قرارگیری فضاها از نظر ارزش‌گذاری به مخاطب حس ارزشمند بودن را القا می‌کند.

موارد ذکر شده، نقش مهمی را در بازتعریف مفهوم فضا در مواجهه با فرم و فضا ایفا می‌کند. بنابراین امر مهمی که تحت عنوان بدن‌مندی و فضا‌مندی عنوان شد، تحت تاثیر عوامل زیادی مانند عوامل اجتماعی، فرهنگی و تاریخی می‌باشد. بدن‌مندی می‌تواند رابطه‌ی شگرفی بین خودآگاه و ناخودآگاه انسان ایجاد کند؛ به صورتیکه در وهله‌ی اول ویژگی‌های محیط را دریافت و ادراک کند و سپس با بهره‌گیری از فرآیندهای ذهنی مانند ارزش‌های معنوی، حافظه، ادراکات پنج‌گانه و تعامل انسان‌ها، این امر افزایش یابد.

همان‌گونه که (شکل شماره 8) مشاهده می‌شود؛ فضا‌مندی و بدن‌آگاهی در دو مجموعه‌ی برج آزادی و موزه فرش در

شکل شماره 8) : جمع‌بندی مولفه‌های فضا‌مندی و بدن‌آگاهی در موزه فرش و مجموعه برج آزادی

موردی: مساجد جامع تبریز، میانه، سراب، اهر، بناب و عجب‌شیر)، نشریه دوفصلنامه اندیشه معماری، سال ۵، شماره ۱۰. بخارائی، صالحه، (۱۳۹۴). فضا‌مندی: وجوه، حدود و عوامل تاثیرگذار، نشریه صفا، دوره ۲۵، شماره ۲. بلوری بزاز، مونا، مستغنی، علیرضا، (۱۳۹۸). فرمالیسم در معماری و نسبت آن با مفهوم فرم، نشریه صفا، سال ۲۹، شماره ۸۷. حسین‌زاده، مصطفی، شریف‌زاده، محمدرضا، (۱۳۹۸). بدن‌آگاهی و نسبت آن با معماری بر اساس فلسفه زیبایی‌شناسی دیوبنی، دوفصلنامه فلسفی شناخت، دوره ۱۲، شماره ۱. داداش‌پور، هاشم، یزدانیان، احمد، (۱۳۹۸). فضا را چگونه بخوانیم؟ از

فهرست منابع:

آریان‌مهر، علیرضا، (۱۴۰۱). ادراک روان‌شناختی و وابسته به الگوها و فرم‌های طبیعی در طراحی معماری با آنالیز مقیاس چندبعدی، نشریه علمی بوطیفای معماری، سال ۱، شماره ۴. امرایی، بابک، (۱۳۹۳). تحلیل بینا‌شانه‌ای روابط فرم و فضا، نشریه هنرهای زیبا، دوره ۱۹، شماره ۴. باقرزاده کثیری، شهره، کاظمی شیشون، مهنوش، حسینی، اکرم، سیدالماس، مهدی، (۱۳۹۹). خوانش نظریه اتم‌سفر پیتر زومتور در تحلیل کیفیت فضایی مساجد آذربایجان شرقی (نمونه

خوانش پدیدار شنا سانه تا خوانش انتقادی فضا، نشریه دانش شهرسازی، دوره ۳، شماره ۲.

دهقان، کیان، مطلبی، قاسم، (۱۳۹۸). تاثیر متقابل کاربرد و معنا بر فرم اشیاء، نشریه هنرهای زیبا، دوره ۲۵، شماره ۲.

ذوقی تنکابنی، مهرنوش، ارمان، مریم، متین، مهرداد، (۱۴۰۰). تحلیل و بررسی متن آثار شاخص معماری معاصر ایران بر اساس خوانش دلوز از فرم (از سال ۱۳۸۵ تا کنون)، نشریه دوفصلنامه اندیشه معماری، سال ۶، شماره ۱۱.

ذوقی تنکابنی، مهرنوش، ارمان، مریم، متین، مهرداد، (۱۴۰۱). نقش ذهنیت طراح در بازنمود لایه‌های آثار معماری معاصر ایران با نگاهی به اندیشه فرم نشانه‌دار دلوز، نشریه باغ‌نظر، سال ۱۹، شماره ۱۱۷.

رشیدزاده، الهام، طهماسبی، ارسلان، حبیبی، فواد، (۱۳۹۸). فضای معماری در سیطره سرمایه: واکاوی شکل‌گیری فضای معماری از دیدگاه نظریه تولید فضای لوفور، دوفصلنامه اندیشه معماری، سال ۳، شماره ۶.

رضایی، حسین، کرامتی، غزال، دهباشی شریف، مزین، (۱۳۹۷). فراتحلیل روانشناختی رابطه فرم و عملکرد در فرآیند طراحی معماری از منظر خلاقیت، فصلنامه پژوهشی ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، دوره ۸، شماره ۲.

سلطانی، مهرداد، منصوری، سیدامیر، فرزین، احمدعلی، (۱۳۹۱). تطبیق نقش الگو و مفاهیم مبتنی بر تجربه در فضای معماری، نشریه باغ‌نظر، سال ۹، شماره ۲۱.

سلیمانی الموتی، مهتاب، اردلانی، حسین، (۱۴۰۰). میانجی‌ها و ناممکن‌های دلوزی سوژه، معماری و فضا از ساختارمندی تا ساختارشکنی آیزنمن، نشریه صفا، سال ۳۲، شماره ۹۹.

سوهانگیر، سارا، نصیراسلامی، محمدرضا، (۱۳۹۶). ارتقاء کیفیت طراحی فضای معماری با به‌کارگیری مکانیسم‌های عملکردی حواس، نشریه مدیریت شهری، شماره ۴۷.

شاه‌حسینی، روشینا، شالی‌امینی، وحید، مسعوددباغ، امیر، بهبهانی، هما، (۱۴۰۰). واکاوی نسبت «اشیا» و «انسان» در فرم معماری از دیدگاه هستی‌شناختی محور؛ مطالعه موردی: خانه‌های مکعبی و پردیس ملت، نشریه کیمیا هنر، سال ۱۱، شماره ۴۲.

شریفیان، محمدامین، طهوری، نیر، اعتصام، ایرج، ذبیحی، حسین، (۱۳۹۸). مطالعه تطبیقی پدیدارشناسی معماری در نظریات یوهانی پالا سما و استون هال، نشریه کیمیا هنر، سال ۸، شماره ۳۳.

صابونچی، مرجان، ذبیحی، حسین، ماجدی، حمید، (۱۳۹۹). رویکرد نشانه‌شناختی به تحلیل فرم در معماری معاصر، نشریه معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، شماره ۳۰.

صفدریان، غزال، (۱۳۹۶). تبیین تأثیرات پارادایم بر تغییرات فرم در معماری معاصر، نشریه هویت‌شهر، سال ۱۱، شماره ۳۱.

صیاد، امیرحسین، غریب‌پور، افرا، دلشاد سیاهکلی، مهسا، (۱۳۹۸). فضامندی و بدن‌آگاهی: بازخوانش مفهوم فضا در تجربه معماری نمونه موردی: موزه هنرهای معاصر تهران، نشریه باغ‌نظر، سال ۱۶، شماره ۷۱.

طهماسبی‌فرد، مرصده، حبیب، فرح، سعیده زرآبادی، زهرا سادات، (۱۴۰۲). تبیین معیارهای موثر بر اغتشاش بصری نما در فرآیند ادراک، فصلنامه آینده پژوهی شهری، دوره ۳، شماره ۳.

عادلی، سمیرا، ندیمی، هادی، (۱۳۹۹). فرم به مثابه قابلیت: زیربنای نظری و چهارچوب مفهومی معنای معماری، نشریه صفا، سال ۳۲، شماره ۹۶.

فرجی، میترا، ابراهیم‌زاده نوایی، فاطمه، (۱۳۹۷). بررسی نقش مولفه‌های بصری فرم بر ادراک و تاثیر آن بر ایجاد انگیزش افراد، نشریه هویت‌شهر، سال ۱۴، شماره ۴۱.

کوکبی، مهرناز، سهیلی صدیق، سحر، (۱۳۹۶). شنیدن رنگی مطالعه پیرامون حس آمیزی و فرآیند ترکیب حواس، نشریه هنرهای زیبا، دوره ۲۳، شماره ۳.

منشی‌زاده، آرزو، (۱۴۰۰). سیر تحول تعیین بدن در معماری: از بدن‌وارگی تا بدن‌پدیداری، نشریه صفا، سال ۳۲، شماره ۹۶.

میرزابالو، رقیه، حسینی، سید بهشید، غفاری، عباس، ایروانی، هوتن، (۱۴۰۲). ارتقاء حس‌مکان در کتابخانه مرکزی شهر تبریز با بررسی متغیرهای آکوستیک در معماری، فصلنامه مطالعات فضا و مکان، دوره ۲، شماره ۱.

یزدانی، بهاره، اصلانیان، یاشار، ترابی، زهره، (۱۴۰۲). نقش تکنیک فضا بر فرم بنا با هدف بهبود ارتباط بین بنا و بستر بناهای فرهنگی در ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۹، نشریه باغ‌نظر، سال ۲۰، شماره ۱۱۹.

